

OSMANLI DÖNEMİNDE TRABZON VE ÇEVRESİNDE KURULAN PARA VAKIFLARI (1858-1920)*

*Oktay KARAMAN***

ÖZ

Para vakıfları, sosyal amaçlara yönelik olarak kurulmuştur. Bu çeşit vakıflar genellikle belli bir köy veya mahalle halkının ortak ihtiyaçlarını karşılamak, aralarında yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak için oluşturulmuşlardır. Dinî müesseselerin, çeşme, yol, köprü gibi imar faaliyetlerinin sürdürülmesinde para vakıflarının önemi büyüktür. Özellikle para vakıfları bu çeşit kurumların kurulmasından çok varlıklarının devam ettirilmesi için kurulmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde eğitim, bayındırlık, sağlık hizmetleri ile dinî ve hayrî hizmetlerin büyük kısmı para vakıfları tarafından karşılanmıştır. Ayrıca ekonomik yönden sıkıntı çeken esnaf ve halkın nakit para ihtiyacını da para vakıfları sağlamıştır. Trabzon ve çevresinde 1858-1920 yılları arasında kurulan 277 adet para vakfı ise mahalle ve köylerde faaliyet gösteren dinî ve sosyal kurumların yaşaması ve faaliyetlerinin devam ettirilmesi için kurulmuştur. Bu vakıflar aynı zamanda buldukları yerde halkın nakit para ihtiyaçlarını da karşılamışlardır. Belli muamele oranları ile aşırı faizciliğin de önüne geçmişlerdir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti döneminde Trabzon ve çevresinde kurulan para vakıflarının sayıları, vakıf kurucularının özellikleri ve sosyal statüleri vakfedilen para miktarları ve hizmet amaçları belirtilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Trabzon, vakıf, mescit, cami, para vakfı

MONETARY FOUNDATIONS FOUNDED IN TRABZON AND ITS SURROUNDINGS IN THE OTTOMAN PERIOD (1858-1920)

ABSTRACT

Nonprofitable monetary foundations were established for public benefit. These foundations meet the everyday needs of the people living in the region, and they aim to increase cooperation and solidarity between them. Monetary foundations had a crucial role in preserving religious institutions and supporting construction activities such as fountains, roads and bridges. Primarily, economic foundations served the continuation of such institutions rather than establishing the new ones. Ottoman Monetary Foundations supported educational institutions and schools,

* *Gönderim Tarihi: 16.01.2021. Kabul Tarihi: 01.02.2021.*

** *Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, GİRESUN. oktay.karaman@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0495-9986.*

public works, health services, religious and charitable services. Besides, these monetary foundations provided free loan for the tradesmen and helped people suffering from economic difficulties. As for Trabzon and its surroundings, two hundred seventy-seven (277) monetary foundations were started in the region between 1858-1920. These foundations mainly supported religious and social institutions active in the neighbourhoods and villages. Their financial support to the people also prevented excessive interest rate with specific transaction rates. This study reviews the monetary foundations in Trabzon and its surroundings during the Ottoman period, examining the founders' characteristics, social status, the amount of money endowed, and social purposes.

Keywords: Trabzon, foundation, mosque, masjid, monetary foundation.

Giriş

Yardımlaşma ve dayanışmanın temelini oluşturan vakıf kurumları, Türk-İslam sosyal hayatının önemli özelliklerinden birisi olmuştur. Günümüzde devlet tarafından yapılan pek çok hizmet, geçmişte vakıflar tarafından yerine getirilmiştir. Osmanlı devletinde, sağlıktan, eğitime, hemen hemen toplumun her alanına hizmet için kurulmuş vakıflar, sosyal hayatın vazgeçilmez unsuru olmuştur. Vakıf kurumları, muhtaçların eksikliklerinin giderilmesinde de önemli bir yere sahip olmuştur.

Vakıf, Arapça vakf kelimesinden türemiş olup, durma, durdurma, hareketten alıkoyma, ayakta bekleme, hapsedme, dinlendirme manalarına gelmektedir¹. Vakfın çoğulu “evkaf ve vükûf” tur. Vakfedene “vâkîf”, vakfedilen şeye “mevkûf ve vakîf”, kendisine vakfedilen şahıs veya yere de “mevkûfun aleyh, meşrutun leh, mesarifü’l vakîf” denir. Vakıf için ihtibâs, tahbis ve tesbil kelimeleri de kullanılmaktadır². Hukukî anlamda ise; “bir şeyin faydalanma hakkının veya mülkiyetinin kamu yararına tahsis edilerek devamlı olarak başkalarının mülk edinmelerini engellemek, yani mülkiyetin Allah’ın rızasını kazanmak ve insanlara faydalı olmak gayesiyle kamu yararına tahsisi” demektir³. Diğer bir tabirle vakıf, bir kimsenin Allah'a yakın olma amacıyla

¹ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1995, s.1134; Muallim Nâci, *Lügat-ı Nâci*, İstanbul 1987, s. 931; Şemseddin Sâmî, *Kâmüs-ı Türki*, İstanbul 1989, s. 1495; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C: III, İstanbul 1993, s. 577.

² Sebahittin Usta, *Trabzon’da Vakıflar (1550-1650)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon 2015, s. 12; Ayrıca bkz. Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul 1999, C: 1, s. 273.

³ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmiye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, C: IV, İstanbul 1968, s. 284; Pakalın, C: III, s. 577; Nazif Öztürk, *Elmalı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar*, Ankara 1995, s. 49; Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1996, s. 91.

bütün malını ve mülkünü dinî, hayrî ve sosyal bir gaye için ebediyen tahsis etmesidir.

İslamiyet'ten önceki dönemlere ait farklı milletlere ait dönemlerde de ibadethane gibi halka yönelik kurumlar bulunsa da, tüzel kişiliği olan ve sonsuza kadar hayır sevap amacıyla kurulan vakıflar İslam dini ile birlikte ortaya çıkmıştır⁴. Yardımlaşmanın tarihi, insanlık tarihi kadar eski olduğundan İslam dışı pek çok hukuk sisteminde de vakıf yapılanmasına benzer kurumlar bulunmuştur⁵.

Osmanlı Devleti döneminde ekonomik ve sosyal bir yapıya bürünerek hukuki altyapı temelinde kurumsallaşan vakıflar, Türk kültür ve medeniyetinin Anadolu topraklarında temelini oluşturmuştur. Vakıf olarak kurulan mektep, medrese ve kütüphaneler, topluma yıllarca kültür aktarıcısı olarak hizmet vermişlerdir. Osmanlı döneminde vakıflar, kamu kurumu olmadıkları halde bazı kamu hizmetlerini yerine getiren sivil kurumlar olarak, gelişmesinin zirvesine ulaşmışlardır⁶.

Vakıf kurumu, Osmanlı toplumunda sosyal hayatın hemen hemen her alanında kendine yer bulmuş; günümüzde kamunun sunmuş olduğu pek çok hizmet, geçmişte, İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren, vakıflar tarafından yerine getirilmiştir. Osmanlı döneminde zirvesini yaşayan bu kültür bir medeniyete dönüşmüş; padişahından, halka kadar pek çok kimse vakıf kurmuştur. Camiler, mescitler, medreseler, hastaneler, tekkeler, çeşmeler, suyolları gibi dinî ve sosyal pek çok kurum zengin ve hayırsever kimseler tarafından hem hizmete açılmış hem dehayatyetlerini sürdürebilmeleri için kurulan vakıflarla ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Bu vakıflara akar yani gelir olmak üzere kimizaman menkul yani para, kimi zaman tarla, bağ, bahçe, han, hamam, bedesten, dükkân gibi gayrimenkuller vakfedilmiştir⁷.

Bu çalışmada, Osmanlı Devleti döneminde Trabzon ve çevresinde kurulan para vakıflarının sayıları, vakıf kurucularının özellikleri ve sosyal statüleri, vakfedilen para miktarları ve hizmet amaçları incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Sebahittin Usta tarafından çalışılan “Trabzon’da Para Vakıfları (1550-1650)”⁸ adlı eserin devamı olarak Osmanlı dönemi Trabzon para vakıflarının tamamlanması amaçlanmıştır.

⁴ Muhammed Kemal Bostan, “Osmanlıda Vakıfların Yeri ve Önemi”, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, S: 2 (7), 2017, s. 120.

⁵ Bk. M. Fuad Köprülü, *İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, Ankara 2005, s. 309.

⁶ Bostan, *a.g.m.* s. 120; Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1995, s. 155. Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Ankara 2003, s. VII.

⁷ İsmail Kıvrım, “Osmanlı Döneminde Gümüşhane ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları” *History Studies International Journal of History*, S:2, 2010, s. 232.

⁸ Sebahittin Usta, “Trabzon’da Para Vakıfları (1550-1650)”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 20, 2016, s. 55-76.

Para Vakıfları

Vakfeden kişi tarafından nakit para verilerek meydana getirilen vakıflara para vakıfları denilmektedir. Para vakıflarını, diğer vakıflardan ayıran en önemli özellik, vakfedilen malın tamamının veya bir kısmının, işletilmek üzere vakfedilmiş nakit paradan oluşmasıdır.

Vakıf, vakıf akdinin konusunu oluşturan menkul veya gayr-i menkul malları ifade etmek için kullanılmıştır. Bu manada, vakıfları iki kısma ayırmak mümkündür. Birincisi; bizzat kendisinden yararlanan vakıflardır. Bunlara hayır kurumları adı verilmektedir. İbadethaneler, medreseler, okullar, imaretler, zaviyeler, kütüphaneler, misafirhaneler, çeşmeler, sebiller ve mezarlıklar bu kapsamdadır. İkinci kısım vakıflar, doğrudan doğruya değil de gelirinden faydalanan vakıflardır. Hastane ve okul gibi hayır kurumlarının masraflarını karşılamak üzere vâkıflar tarafından bunlar için gelir kaynağı teşkil edecek menkul ve gayr-i menkul mallar tahsis edilir. Bu mallar işletilir ve elde edilen gelirler hayır kurumlarına veya doğrudan doğruya fakirlere verilir. Aslında bunlara, gelir getiren vakıf işletmeleri denir. Para vakıfları da bu gruba girmektedir⁹.

Para vakıflarının kurulması ve İslam dünyasında yaygınlaşması sırasında, tartışmalı süreçler yaşanmıştır. İslam dini faizi yasakladığı için para vakıflarından elde edilen kazancın, faiz olup olmayacağı konusu tartışmaların temelini oluşturmuştur. Para vakıfları, Hanefi mezhebinde sadece Ebu Hanife'nin talebesi İmam Züfer tarafından caiz görülmüştür¹⁰. Diğer fıkıh mezheplerinde para vakıflarıyla ilgili bir tartışma olmamış ve dine uygun kabul edilmiştir. Osmanlılarda para vakıflarının ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı konusunda net bir bilgi olmamasına rağmen¹¹ ilk para vakıflarına II. Murad (1421-1451) ve Fatih (II. Mehmed) (1451-1481) devirlerinde rastlanılmıştır. Bunların ilki, 2-11 Mayıs 1423 tarihinde Edirne'nin Kenise/Kilise Cami Mahallesi'nden Yağcı Hacı Muslihuddin'in kurduğu vakıftır. Yağcı Hacı Muslihuddin, Ağaçpazarı'ndaki dükkânları ile 10.000 akçe nakit parasını vakfetmiştir. Bu paranın onu on bir hesabı üzere (%10) kâra verilmesi istenmiş, elde edilen gelirden Kenise/Kilise Cami'nde üç kişinin günde birer akçe yevmiye ile Kur'an-ı Kerim'den birer cüz okumaları istenmiştir¹². Fatih Sultan Mehmed ise, Yeniçeri Ocağı'nın ihtiyacı olan etlerin zamanla oluşacak fiyat artışını karşılamak üzere 24.000 altın vakfetmiş ve bu vakıf, bir padişah tarafından kurulan ilk para vakfi olarak kabul edilmiştir¹³.

⁹ Yaşar Semiz, "Osmanlı Devleti'nde Para Vakıfları", *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2016, C: 19, S: 1, s. 92/93.

¹⁰ Bilmen, *a.g.e.* s.47; Akgündüz, *a.g.e.*, s. 215–216; Jon E. Mandaville, "Faizli Dindarlık: Osmanlı İmparatorluğunda Para Vakfı Tartışması", (Çev.) Fethi Gedikli, *Türkiye Günlüğü*, S: 51, 1998, s. 129–130.

¹¹ Tahsin Özcan, *Osmanlı Para Vakıfları, Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*, Ankara 2003, s. 10.

¹² Kıvrım, "Osmanlı Döneminde Gümüşhane", s. 233; Mandaville, *a.g.m.*, s. 130.

¹³ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık", *Vakıflar Dergisi*, S: IX, Ankara 1971, s. 48.

İslâm hukukunda, küçük bir hukukî konu olan para vakıfları meselesi¹⁴, Osmanlı Devleti'nde uygulaması yaygınlaşınca, para vakfının caiz olup-olmaması durumu, Osmanlı hukukçuları ve şeyhülislâmları arasında uzun süre tartışılmıştır¹⁵. Özellikle para vakıflarının işletilmesi ile ilgili uygulamalarda, faize benzer bir durumun bulunması, ilmi tartışmaları ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla vakıf hukukunda tartışılan önemli bir konu olmuş, para vakıflarının işletilmesinin faiz olup olmayacağı hakkında, ilim adamları önemli eserler vermişlerdir¹⁶. İslâm dininde faizciliğin kesinlikle yasaklanmasına rağmen, Osmanlı Devleti'nde birtakım şer'i hile ve hukukî yorumlarla, para vakıfları uygulaması gerçekleşmiştir¹⁷.

Para vakıflarında anapara, şu yöntemlerden biri veya birkaçı ile işletilmiştir. Bunlar; karz-ı hasen (ödünç verme), mudârebe (emek-sermaye ortaklığı yoluyla işletme), müşâreke (sermaye ortaklığı), murâbaha (malı peşin fiyatla satın alıp yıllık belli kârla alıcıya devretme), bidâ'a (vakıf parayı Allah rızası için meccanen işletip kârın ve anaparanın tamamını vakfa verme), veya bey' bi'l-vefâ'dır (mülkiyeti muhafaza kayıtlı geçici satış)¹⁸.

Para vakıflarında kâr oranı %10-20 arasında değişmiştir¹⁹. Ancak genel olarak Osmanlı uygulamasında onu on bir buçuk yani %15 oranında kâr oranı uygulanmıştır²⁰. Para vakıfları kurulduktan sonra vakfın sermayesi vakfiyede belirtilen usullerden birisi ile işletilmiş, bunun karşılığında belli bir gelir elde edilmiştir. Ana sermaye olduğu gibi korunurken, buna karşılık elde edilen gelir vakfiyede belirtilen yerlere harcanmıştır. Vakfın harcamaları iki kısımdan oluşmuştur. Birinci kısım, vakfın idaresi için mütevellî, nâzır ve kâtip gibi görevlilere yapılan harcamalardır. İkinci kısım ise, vakfın kuruluş amacı çerçevesinde hayır hizmetlerine yapılan harcamalar olmuştur²¹.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde para vakıflarının işletilmesinde değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle mahalle ve köylerde ortak faaliyetlerin yürütülmesi, ortak ihtiyaçların karşılanması, malî alanda sıkıntıya

¹⁴ Akgündüz, *a.g.e.* s. 216.

¹⁵ Bk. İsmail Kurt, *Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat*, İstanbul 1996, s. 10-21; Colin Imber, *Şeriatın Kanuna Ebussuud ve Osmanlı'da İslâmî Hukuku*, İstanbul 2004, s. 155.

¹⁶ Usta, *Trabzon'da Vakıflar*, s. 175-184; Emrullah Dumlu, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Uleması Arasında Para Vakıfları Etrafında Cereyan Eden Tartışmalar (Ebussuud, İbn Kemal - Çivizâde, Birgivi)", *İlahiyat*, S: 44, 2015, s. 303-337.

¹⁷ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli*, İstanbul 1970, s. XXXII.

¹⁸ Hamdi Döndüren, *Günümüzde Vakıf Meselesi*, İstanbul 2008, s. 6.

¹⁹ Çağatay, *a.g.m.* s. 42.

²⁰ Akgündüz, *a.g.e.* s. 225; Yediyıldız, *a.g.e.* s. 141; Barış Sarıköse, "Kadınhanı'nda Para Vakıfları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 33, 2013, s. 118-119.

²¹ Selma Turhan Sarıköse, "XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları", *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S: 3, 2019, s. 98.

düşenlere yardım edilmesi şeklinde yeni düzenlemeler yapılmıştır²². Para vakıfları ihtiyaç sahiplerine sağladığı küçük kredilerle kişilerin nakit ihtiyaçlarını karşılamışlar, böylece halkın kalpazanların ve tefecilerin eline düşmesine engel olmuşlardır²³. Osmanlı Devleti, 1864'te Murabaha Nizamnamesini çıkararak, para vakıflarının işletilmesini kontrol altına almaya çalışmıştır. 1869'dan itibaren para vakıflarıyla ilgili suiistimallerin önlenmesi için her vilayet ve kazada faaliyet gösteren vakıfların hesaplarının çok sıkı tutulması görevlilerden istenmiştir²⁴.

Para vakıfları kuruluş amaçları açısından değerlendirildiğinde, çok geniş bir faaliyet alanı ortaya çıkmaktadır. Para vakıfları vakıf müessesesinin bir şubesi olarak başta dinî kurumlar olmak üzere eğitim ve sağlık kurumlarının finansmanı ile her türlü bayındırlık faaliyetinin yürütülmesinde etkin bir rol oynamışlardır²⁵. Yine bu kurumlar hayır yapmak isteyen ancak yeterli mali gücü olmayan, ya da mali gücü yeterli olmakla birlikte vâkıf olmaya elverişli olmayan kişilerin de hayır yapmalarına imkân tanımıştır. Bir de para vakıfları, ihtiyaç sahiplerini daha yüksek faiz oranlarıyla tefecilik yapanların elinden kurtarma ve onlara uygun şartlarda kredi sağlama amacıyla, İslam devletlerinin, sosyal devlet olmaları yolunda çok önemli hizmetleri olmuştur²⁶.

Trabzon ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları

Bu çalışmada günümüz Trabzon sınırları ele alınmıştır. Bunlar; Trabzon merkez, Akçaabat, Maçka, Sürmene, Şarlı (Beşikdüzü), Tonya, Of, Vakfikebir ve Yomra'dır. Nitekim Trabzon'da gerek merkez gerekse nahiye ve köylerinde karşılaştığımız vakıf kurma geleneği, diğer Osmanlı şehir ve beldelerinde olduğu gibi yaygın bir uygulama alanı bulmuş; pek çok dinî ve sosyal hizmet vakıflar aracılığıyla yerine getirilmiştir.

Çalışmanın konusu, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden (VGMA) tespit edilen Trabzon ve çevresinde 1858-1920 yılları arasında kurulmuş 277 adet para vakfını içermektedir. Bu vakıfların defterlerdeki miktarları tablo 1'de aşağıda verilmiştir.

²² Özcan, a.g.e. s. 76-77; Sarıköse, a.g.m. s. 98-99.

²³ Hüseyin Çınar-Miyase Koyuncu Kaya, *Vakıflar Kaynakçası*, Ankara 2015, s. 83.

²⁴ Çağatay, a.g.m. s. 53; Akgündüz, a.g.e.s. 232; Sarıköse, a.g.m. s. 99.

²⁵ İsmail Kıvrım, "Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)", *Vakıflar Dergisi*, S: 46, 2016, s. 99; Özcan, a.g.e. s. 280.

²⁶ Kıvrım, "Osmanlı Döneminde Gümüşhane", s. 241.

Tablo 1: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki defterlerdeki Trabzon ve kazalarındaki vakfiye adedi

No	Defter No	Adeti	No	Defter No	Adeti
1	582	1	15	597	5
2	584	6	16	598	5
3	585	10	17	599	10
4	586	5	18	600	7
5	587	22	19	601	11
6	588	5	20	602	20
7	589	9	21	603	15
8	590	15	22	604	24
9	592	10	23	605	15
10	591	9	24	606	13
11	593	5	25	607	10
12	594	3	26	608	7
13	595	10	27	609	11
14	596	4	28	610	10
Toplam		114	Toplam		163
Genel toplam					277

Tablo 2’de görüldüğü üzere bu vakıfların %91’i Trabzon merkezi dışında, kazalara bağlı mahalle ve köylerde kurulmuştur (269 adet). En fazla vakıf kurulan yer 61 adetle Vakfikebir iken bunu 50 vakıfla Of, 42 vakıfla Sürmene, 33 vakıfla Akçaabat, 24 vakıfla Trabzon merkez takip etmiştir.

Bu 277 para vakfının, 228’ini hayırseverler yalnız başlarına kurarken, 13 vakfi²⁷ iki kişi, 12 vakfi²⁸ üç kişi, 11 vakfi²⁹ dört kişi, 1 vakfi³⁰ beş kişi, 4 vakfi³¹ altı kişi, 2 vakfi³² yedi kişi kurmuştur. Ayrıca beş vakfın kurucuları ondan

²⁷ Vakıflar Genel Müdürlüğü [=VGMA], Vakfiye Defteri(VD)585, sayfa 105, sıra 111; 585/64/72; VGMA, VD, 587/3-1/284/346; VGMA, VD, 590/90/ 81; VGMA, VD, 596/55/45; VGMA, VD, 599/174/117; VGMA, VD, 599/256/209; VGMA, VD, 599/41/19; VGMA, VD, 600/135/161; VGMA, VD, 600/184/225; VGMA, VD, 602/289/491; VGMA, VD, 603/294/462; VGMA, VD, 606/143/182.

²⁸ VGMA, VD, 587/117/149; VGMA, VD, 590/88/77; VGMA, VD, 591/107/106; VGMA, VD, 593/83/75; VGMA, VD, 597/77/39; VGMA, VD, 598/187/143; VGMA, VD, 603/293/461; VGMA, VD, 604/167/233; VGMA, VD, 606/281/341; VGMA, VD, 606/65/93; VGMA, VD, 609/144/177; VGMA, VD, 609/145/180.

²⁹ VGMA, VD, 586/113/103; VGMA, VD, 586/208/202; VGMA, VD, 587/1/2; VGMA, VD, 587/133/164; VGMA, VD, 590/4/3; VGMA, VD, 595/174/177; VGMA, VD, 599/33/14; VGMA, VD, 603/237/387; VGMA, VD, 604/202/294; VGMA, VD, 604/50/67; VGMA, VD, 607/12/13.

³⁰ VGMA, VD, 585/252/180.

³¹ VGMA, VD, 587/134/166; VGMA, VD, 587/54/77; VGMA, VD, 589/55/ 92; VGMA, VD, 606/63/ 89.

³² VGMA, VD, 587/93/18; VGMA, VD, 599/183/126.

fazla hayırseverler tarafından kurulmuştur. Bunlar; 11³³, 13³⁴, 29³⁵, 35³⁶, 55³⁷ ve 59³⁸ kişiden oluşmaktadır. Vakıfların toplam kurucusu 559 kişidir. Bunlardan tek hayırseverler tarafından kurulan 228 vakfın biri kadın³⁹ diğerleri erkektir. Birden fazla kurucusu olan 49 vakfın toplam 331 kurucusu olup, bunlardan 28'i kadın 303'ü de erkektir. Bu durum para vakıflarının bir diğer özelliği olan, hayır yapmak isteyen ancak yeterli mali gücü olmayan kimselerin de bir araya gelip vakıf kurabileceklerini göstermektedir.

Tablo 2: Para vakıflarının yerleşim yerlerine göre adet ve yüzde dağılımı

No	Yerleşim yeri	Adet	%
1	Trabzon	24	9
2	Akçaabat	33	12
3	Maçka	15	5
4	Sürmene	42	15
5	Şarlı	15	5
6	Tonya	18	7
7	Of	50	18
8	Vakfikebir	61	22
9	Yomra	19	7
Toplam		277	100

Vakıfların en erken tarihlisi 10 Rebiyülevvel 1275/18 Ekim 1858'de Trabzon Ortahisar Mahallesinden es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Abdulhamid Efendi ibn Mehmed bin Mahmud'un 1.000 kuruşluk vakfı iken⁴⁰, en son tarihli olanı ise, 1 Rebiyülâhır 1338/24 Aralık 1920'de Vakfikebir Kazası ahalisinden Hocaoğlu Hafız Ahmed Efendi'nin 14.000 kuruşluk vakfidir⁴¹. Tablo 3'te görüleceği üzere bu vakıfların yarıdan fazlası yani 152 adedi (%55) 1901-1920 tarihleri arasında kurulmuştur.

³³ VGMA, VD, 587/114/142.

³⁴ VGMA, VD, 584/296/145.

³⁵ VGMA, VD, 587/100/127. Bk. Ek 1.

³⁶ VGMA, VD, 585/73/77. Bk. Ek 2.

³⁷ VGMA, VD, 596/33/ 25. Bk. Ek 3.

³⁸ VGMA, VD, 584/54/52. Bk. Ek 4

³⁹ Trabzon'un Boztepe Bala Mahallesinde Şerife Sıddıka Hanım ibnet Hacı Mevlüd Hakkı Baba, 3.000 kuruşa denk 30 adet 100'er kuruşluk Osmânî altını vakfetmiştir. Senelik olarak kâra verilmesini istemiştir. Elde edilen geliri, Boztepe Bala Mahallesinde Ahi Evren Dede Câmîi'nde imamına yıllık 320 kuruş, hatibe 100 kuruş verilmesini ve kalanını da mütevellî olana tevliyet ücreti olarak verilmesini istemiştir. (20 Ağustos 1905/18 Cemaziyülâhır 1323). VGMA, VD, 592/256/188.

⁴⁰ VGMA, VD, 582/518/393.

⁴¹ VGMA, VD, 610/68/93.

Tablo 3: Kurulan vakıfların yıllara göre adedi ve yüzdeleri

No	Tarih	Adet	Yüzde %
1	1850-1860	1	0
2	1861-1870	12	4
3	1871-1880	33	12
4	1881-1890	33	12
5	1891-1900	46	17
6	1901-1910	56	20
7	1911-1920	96	35
Toplam		277	100

İncelenen dönemde tespit edilen 277 para vakfının, 228'ini hayırseverler yalnız başlarına kurmuşlardır. Ancak bu vâkıflardan beşi, ikişer adet vakıf kurmuşlardır. Bunlardan ilki, Trabzon'un Saçlıhoca Mahallesi'nde Kitapçı el-Hac Hasan Efendi ibn el-Hac Mustafa Efendi'dir. Hacı Hasan Efendi ilk vakfını 10 Temmuz 1893 tarihinde kurmuştur. Gümüş mecdiye 20 kuruş hesabıyla 2.000 kuruş vakfetmiş olup paranın kâra verilmesini istemiştir. Elde edilen gelirden 100 kuruşu Tonya Nahiyesine tâbi Vamenli Köyündeki caminin imamına, kalan gelirin yarısını aynı köydeki mektepte muallim-i sıbyân olan efendiye ve yarısında mütevellî de kalıp caminin tamirine harcanmasını istemiştir⁴². Hacı Hasan Efendi ikinci vakfını 30 Aralık 1895 tarihinde kurmuştur. Bu tarihte 2.000 kuruşa muadil 20 adet 100'er kuruşluk Osmanî altını vakfetmiştir. Hacı Hasan Efendi vakfettiği paranın kâra verilmesini ve elde edilen gelirden 100 kuruşunu Tonya nahiyesine tabi Anabedama Köyünde yeni inşa olunan caminin hatibine, 100 kuruşunu imamına ve 100 kuruşunu da caminin önündeki mektebin muallim-i sıbyana verilmesini şart koşmuştur⁴³.

Bir diğer vâkıf ise Yomra Nahiyesine Tabi Batum-ı Sağır Köyünden Genç Osman oğlu Yusuf Efendi'dir. Yusuf Efendi 7 Aralık 1898 tarihinde 1.000 kuruş vakfedip, istirbah olunup hâsıl olan gelirinin aynı köyde yeni inşa olunan caminin hatibine verilmesini şart koşmuştur⁴⁴. Yusuf Efendi 19 Nisan 1899 tarihinde 400 kuruş daha vakfedip bununda istirbah olunup hâsıl olan gelirini aynı caminin imamına verilmesini istemiştir⁴⁵.

Vakfikebir Kazasına tâbi' Komandara Köyünden Birincioğlu Seyfi Hafız Efendi b. Hafız İsmail Efendi'de iki vakıf kuranlardandır. İlk vakfını 15 Nisan 1913 tarihinde kuran Seyfi Hafız Efendi 1.000 kuruş vakfetmiştir. Bu paranın %15 ile kâra verilmesini isteyip elde edilen gelirin, tamamı olan 150 kuruşu adı

⁴² VGMA, VD, 591/164/166.

⁴³ VGMA, VD, 591/235/219.

⁴⁴ VGMA, VD, 602/72/120.

⁴⁵ VGMA, VD, 602/73/121.

geçen köydeki caminin imamına verilmesini şart koşmuştur⁴⁶. İkinci vakfını ise ilk vakfından iki sene sonra 5 Mart 1915 tarihinde tesis etmiştir. Yine 1.000 kuruş vakfedip %15 hesabıyla istirbâh olunup aynı köydeki caminin müezzinine verilmesini istemiştir⁴⁷.

Bir diğer iki vakıf kuran Vakfikebir Kazasına tâbi İpsalda yeni ismi (nâm-ı cedîd) Soğuksu Köyünden Zemanis oğlu Hafız Said Efendi ibn Mustafa Efendi'dir. Vâkıf Hafız Said Efendi 14 Mayıs 1915 tarihinde 750 kuruş vakfetmiştir. Bu paranın kâra verilip elde edilen gelirin tamamını Soğuksu Köyündeki caminin müezzinine verilmesini istemiştir⁴⁸. Hafız Said Efendi ikinci vakfını 3 Ekim 1919 tarihinde 12.650 kuruş vakfederek kurmuştur. Adı geçen miktarın her sene ale'l-usûlî'ş-şer'î istirbâh olunup elde edilen gelirin tamamını yine aynı köydeki caminin müezzinine verilmesini şart koşmuştur⁴⁹.

Vakfikebir Kazasına tabi Tonya Nahiyesinin Kumyatak Sayraç Köyünden Köroğlu Mehmed Efendi bin Mehmed'de iki vakıf kuran hayır sahiplerindendir. Mehmed Efendi 18 Eylül 1919 tarihinde 2.000 kuruş vakfetmiştir. Bu paranın her sene istirbah olunup elde edilen gelirin tamamını adı geçen kazaya tabi Şarlı Nahiyesinde Düzköy'de olan camide müezzin ve kayımlık vazifelerini ifa edene verilmesini istemiştir⁵⁰. Ancak Mehmed Efendi'nin vakfettiği para yeterli miktarda olmadığından 4 Şubat 1920'de 11.400 kuruş daha vakfetmiştir. Bunun da her sene istirbah olunup elde edilen gelirin tamamını Düzköy camiindeki müezzin ve kayımlık eden kişiye verilmesini şart koşmuştur⁵¹.

Vakıf kurucularının unvan ve lakapları, vakfiyelerden tespit edilebilir. (bk. Tablo 4). Osmanlı toplumunda bireyler, sahip oldukları meslekî, dinî ve sosyal özelliklere bağlı olarak unvan ya da lakaplarla anılırlardı. Osmanlı toplumunda bir saygınlık unvanı da "efendi"dir. Efendi unvanı, Osmanlılarda 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra tahsil ve terbiye görmüş insanlar için kullanılarak çelebi sözünün yerini almış, ilmiye sınıfına mensup olanlarla diğer bazı devlet adamlarına bu şekilde hitap olunmuştur. 559 vakıf kurucusundan 129'u efendi unvanlıdır. Bir diğer unvan ise ağadır. Ağa, halk arasında saygı değer kimselere hitap ederken bey, beyefendi yerine kullanılan ve daha çok ismin sonuna getirilen bir hitap sözüdür. İncelenen vâkıflardan 34'ü ağa unvanına sahiptir. Bir diğer dini unvan ise hacıdır. İslam dininin temel ibadetlerinden olan hac, belli bir mal varlığı olan kimselerin yerine getirmesi gereken bir vazifedir. Hacı olan kimselerin, İslami şartlardan birisini yerine getirmelerinin yanı sıra, Osmanlı toplumunda belli bir saygınlık kazandığı söylenebilir. Nitekim vâkıfların 30'u hacıdır. Bir diğer unvan ise molladır. İlmî ve içtimai

⁴⁶ VGMA, VD, 604/223/317.

⁴⁷ VGMA, VD, 607/230/344.

⁴⁸ VGMA, VD, 609/120/144.

⁴⁹ VGMA, VD, 609/120/145.

⁵⁰ VGMA, VD, 610/12/24.

⁵¹ VGMA, VD, 610/12/25.

mevkii yüksek kimseler için kullanılırdı. 27 vakıf kurucusu molla unvanlıdır. Diğer unvanlar ise, 13'ü hafız, ikisi ulema, ikisi seyyid, bir şerife ve biri de şeyhtir. Diğer unvanlı vâkıflar ise askerî unvan olan çavuş beşkişi ve bir meslek olan kaptan ise iki kişidir. Hiçbir unvana sahip olmayan yani sıradan kişilerin sayısı 306'dır. Bu da vakıf kurucularının %54'ünü, yani yarından fazlasını oluşturmaktadır.

Tablo 4: Vakıf kurucularının unvanları

No	Unvan	Adedi
1	Unvanı olmayan	306
2	Efendi	129
3	Ağa	34
4	Hacı	30
5	Molla	27
6	Hafız	13
7	Çavuş	5
8	Kaptan	2
9	Ulema	2
10	Seyyid	2
11	Şeyh	1
12	Müderris	1
13	Şerife	1
		559

İncelen 277 vakıftan 161'i (%58) vakıfların yönetimi (tevlîyeti) için, yaşadıkları sürece kendilerinin, vefatlarından sonra erkek çocuklarının en büyüğünün, akıllı, güzel ahlâklı olanlarının, bunların vefatından sonra bunların çocuklarının yönetici olmasını şart koşmuştur. Vakıf kurucularının 38'si (%14) yaşadıkları sürece kendilerinin, vefatlarından sonra köy/mahalle ahalisinin seçeceği güvenilir bir kimsenin vakfının yöneticisi olmasını istemişlerdir. 45 (%16) vâkıf, kendisi yönetici olmayıp, köy ahalisinden seçtikleri kişileri yönetici yapıp bunların vefatından sonra yine köy ahalisinin seçeceği mutemet/güvenilir bir kişinin, hâkimin onayı ile vakfın yöneticisi olmasını istemişlerdir. 18 (%6) vâkıf, yine kendileri yönetici olmayıp, aynı köyden bir başkasını yönetici tayin etmiş, onun vefatından sonra da tayin ettikleri kişinin çocuklarının yönetici olmasını istemişlerdir. Yedi (%3) vâkıf, yaşadıkları sürece kendilerinin, vefatlarından sonra camide görevli olan hatibin vakfın mütevellisi olmasını şart koşmuşlardır. Altı (%2) vâkıf, caminin imamı olan kişinin vakfının yöneticisi olmasını istemiştir. Bir vâkıf, yaşadığı sürece kendisinin, vefatından sonra erkek kardeşinin, onun vefatından sonra da erkek çocuklarının en büyüğünün, akıllı, güzel ahlâklı olanlarının müteveli olmasını isterken⁵², diğer bir vâkıf ise

⁵² VGMA, VD, 598/13/11.

yaşadığı sürece kendisinin, vefatından sonra erkek kardeşinin, onun vefatından sonra diğer erkek kardeşinin müteveli olması istemiş, onun vefatından sonra akrabasından tevliyet işlerine kadir, dürüst bir kimsenin tayin edilmesini şart koşmuştur⁵³.

Ayrıca 18 vâkif⁵⁴, vakfının yöneticisi olan müteveliye ücret verirken diğerlerinde ücret tespit edilememiştir. Müteveli ücreti olarak dört vâkif,100 kuruş verirken, bir vâkif 75 kuruş, iki vâkif 60 kuruş, sekiz vâkif 50 kuruş, üç vâkifda 30 kuruş verilmesini istemiştir.

Trabzon ve çevresinde kurulan 277 para vakfına vakfedilen para cinsi kuruş, Mecidiye gümüş ve altındır. Vakfiyelerde Mecidiye altının değeri 100⁵⁵, 108⁵⁶, 122⁵⁷, 124⁵⁸ kuruş olarak belirtilmiştir. Mecidiye gümüşünün değeri ise 20 kuruştur⁵⁹. Nitekim bu para vakıflarında toplam 589.595 kuruş ve 598 adet mecdiye altını ile 380 adet mecdiye gümüşü vakfedilmiştir. En düşük vakfedilen para miktarı 400⁶⁰ kuruş olurken, en fazla vakfedilen miktar 14.000⁶¹ kuruştur. Tablo 5'ten de görüleceği üzere bu vakıflara genellikle 1.000 kuruş vakfedilirken (55 adet) bunu 2.000 kuruş takip etmiştir (53 adet). Üçüncü sırada 34 adetle 1.500 kuruş gelirken bunları, 20 adetle 2.500 ve 3.000 kuruş izlemektedir. Yine Tablo 5'te de görüldüğü gibi 30 vakıf Mecidiye altını, dört vakıf da Gümüş mecdiye vakfetmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere genellikle 1.000 kuruş ile 2.000 kuruş vakfedildiği görülmektedir. Ancak Aralık 1919 tarihinden itibaren savaş ve

⁵³ VGMA, VD, 592/255/186.

⁵⁴ VGMA, VD, 582/518/393; VGMA, VD, 585/105/111; VGMA, VD, 585/64/70; VGMA, VD, 587/134/166; VGMA, VD, 587/17/21; VGMA, VD, 587/20/26; VGMA, VD, 587/3-1/277/340; VGMA, VD, 587/94/122; VGMA, VD, 590/117/108; VGMA, VD, 590/54/37; VGMA, VD, 592/256/188; VGMA, VD, 594/24/24; VGMA, VD, 596/100/95; VGMA, VD, 602/126/211; VGMA, VD, 603/256/416; VGMA, VD, 604/16/16; VGMA, VD, 606/168/213; VGMA, VD, 606/287/348.

⁵⁵ VGMA, VD, 588/229/202; VGMA, VD, 588/231/204; VGMA, VD, 589/133/239; VGMA, VD, 589/59/99; VGMA, VD, 589/77/132; VGMA, VD, 589/85/148; VGMA, VD, 590/129/117; VGMA, VD, 591/122/115; VGMA, VD, 591/235/219; VGMA, VD, 592/256/188; VGMA, VD, 594/212/156; VGMA, VD, 599/174/117; VGMA, VD, 599/229/174; VGMA, VD, 601/111/131; VGMA, VD, 601/91/99; VGMA, VD, 602/150/250; VGMA, VD, 602/72/120; VGMA, VD, 603/173/293; VGMA, VD, 603/209/347.

⁵⁶ VGMA, VD, 603/56/92; VGMA, VD, 588/19/26.

⁵⁷ VGMA, VD, 587/3-1/284/346.

⁵⁸ VGMA, VD, 587/141/175.

⁵⁹ VGMA, VD, 590/137/128; VGMA, VD, 590/54/37; VGMA, VD, 592/132/111; VGMA, VD, 592/153/126; VGMA, VD, 592/186/157; VGMA, VD, 592/186/157; VGMA, VD, 592/82/72; VGMA, VD, 595/138/129; VGMA, VD, 595/138/129; VGMA, VD, 600/135/161; VGMA, VD, 602/187/319; VGMA, VD, 603/124/214; VGMA, VD, 603/259/420; VGMA, VD, 603/275/440; VGMA, VD, 604/45/63; VGMA, VD, 606/234/293; VGMA, VD, 607/32/44; VGMA, VD, 608/1/25/23.

⁶⁰ VGMA, VD, 602/73/121.

⁶¹ VGMA, VD, 610/68/93.

mütareke döneminde enflasyonun çok yüksek⁶² olması nedeniyle vakfedilen para miktarının 13.400⁶³ kuruş olduğu görülmektedir. Nitekim 18 Eylül 1919 tarihinde Trabzon'un Vakfikebir Kazasına tabi Tonya Nahiyesinin Kumyatak Sayraç Köyünden Köroğlu Mehmed Efendi bin Mehmed ibn Osman Efendi, Vakfikebir Kazasına bağlı Şarlı Nahiyesinin Düzköy köyünde hayır sahiplerinin inşa ettirdiği caminin müezzin ve kayımlık görevini yapan kişiye geliri verilmek üzere 2.000 kuruş vakfetmiştir⁶⁴. Ancak 7 Aralık 1919 tarihinde Köroğlu Mehmed Efendi tekrar yeni vakıf kurmuştur. Daha önce vakfettiği 2.000 kuruşun kıfayet derecede olmadığından 11.400 kuruş daha vakfetmiştir⁶⁵. Böylece toplam 13.400 kuruş olmuştur. Yine gelirini Düzköy köyünün camiinin müezzin ve kayımlık görevini yapan kişiye verilmesini istemiştir.

Tablo 5: Vakfedilen para miktarları ve adetleri

No	Kuruş	Vakıf Adedi	No	Kuruş	Vakıf Adedi	Altın (Mecidiye)	Vakıf Adedi	Gümüş (Mecidiye)	Vakıf Adedi
1	400	1	20	2.500	22	5	1	30	1
2	500	8	21	2.750	1	10	12	100	2
3	600	1	22	2.800	1	11	1	150	1
4	750	2	23	3.000	21	15	8		
5	800	1	24	3.140	1	20	3		
6	995	1	25	3.885	1	25	1		
7	1.000	55	26	4.000	7	30	1		
8	1.080	1	27	4.010	1	40	1		
9	1.042,5	1	28	4.500	1	87	1		
10	1.105	1	29	4.613	1	100	1		
11	1.300	2	30	5.000	2				
12	1.500	34	31	5.150	1				
13	1.600	2	32	7.500	1				
14	1.900	1	33	8.000	1				
15	2.000	54	34	11.400	1				
16	2.045	1	35	12.000	1				
17	2.050	2	36	12.650	1				
18	2.120	1	37	13.400	7				
19	2.410	1	38	14.000	1				
Toplam		170			73		30		4

⁶² Vedat Eldem, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, Ankara 1994, s. 144-148.

⁶³ VGMA, VD, 609/144/178; VGMA, VD, 609/145/179; VGMA, VD, 610 /6/13; VGMA, VD, 610/7/15; VGMA, VD, 610 /8/17; VGMA, VD, 610/9/18; VGMA, VD, 610/12/25; VGMA, VD, 610/50/61; VGMA, VD, 610/68/93.

⁶⁴ VGMA, VD, 610/12/24.

⁶⁵ VGMA, VD, 610/12/25.

Trabzon ve çevresinde kurulan 277 adet para vakfındaki ribh hadleri ele alındığında, bunlardan 146'sında ribh %15 (onu on bir buçuk hesabı üzere istirbâh olunup) iken sekizi %12 ve ikisi %10 olarak belirtilmiştir. Geriye kalan 121 para vakfında ise hiçbir oran belirtilmeyerek sadece "istirbâh oluna" denilerek paraların işletilmesi istenmiştir. Ancak bu 121 vakıftan bazıları yıllık gelir miktarını belirtmiştir. Bu oranlarda %15'e tekabül etmektedir. Nitekim bu dönemde yürürlükte olan murabaha nizamnamesi oranı da %15 olarak tespit etmektedir⁶⁶. Vakfiyelerde muameleye verilmek istenen paraların vadeleri bir yıllık olarak belirtilmiştir. Buna bağlı olarak görevlilere ödenen ücretler de 2 vakıf günlük⁶⁷, 15 vakıf aylık⁶⁸ ve 260 vakıf da yıllık olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6: Dini ve sosyal kurumlara göre vakıfların adet ve yüzde dağılımı

No	Dini ve Sosyal kurum Adı	Adedi	%
1	Cami	228	82
2	Mescit	29	11
3	Medrese	8	3
4	Cami-Sıbyân mektebi	9	3
6	Mescit-Sıbyân mektebi	2	1
7	Tekke	1	0
Toplam		277	100

Tablo 6'da da görüleceği üzere buldukları yerde halkın dinî ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan cami, mescit, medrese, mektep ve tekke gibi yerlerin görevlilerinin maaşlarını karşılamak, binaların tamir ve aydınlatılması için kurulan 277 para vakfının 228'i (%82) bir dini müessese olan camiler için kurulmuştur. Trabzon'da cami görevlilerinin maaşını karşılamak üzere kurulan vakfa örnek vermek gerekirse, Trabzon'un Debbağhane Mahallesinden Emirzade Halil Efendi ibn el-Hac Şakir'in 10 adet Mecidiye altını (yüzlük) vakfidır. Halil Efendi, vakfettiği bu parayı %15 ile kâra (reha) verilmesini ve elde edilen gelirin tamamını Pazarkapusu Mahallesinde Karabaş Camiinin hatibine verilmesini istemiştir⁶⁹. Yine tablo 6'da görüldüğü üzere ikinci sırada bir diğer dini kurum olan mescit (29 adet, %11) vakıfları gelmektedir. Mescit vakfına örnek vermek gerekirse, Of Kazasına tabi Şerah Köyü'nden Kadızade Mustafa Efendi ibn el-Hac Salih Efendi Efendi'nin 1.000 kuruşluk para vakfidır. Mustafa Efendi,

⁶⁶ Çağatay, a.g.e. s. 53.

⁶⁷ VGMA, VD, 599/103/64; VGMA, VD, 605/68/87.

⁶⁸ VGMA, VD, 589/55/92; VGMA, VD, 589/95/169; VGMA, VD, 591/4/4; VGMA, VD, 585/252/180; VGMA, VD, 587/54/77; VGMA, VD, 587/93/18; VGMA, VD, 587/116/147; VGMA, VD, 537/133/153; VGMA, VD, 587/133/164; VGMA, VD, 587/3-1/203/249; VGMA, VD, 587/3-1/261/318; VGMA, VD, 590/135/125; VGMA, VD, 595/183/192; VGMA, VD, 597/62/20; VGMA, VD, 604/234/327.

⁶⁹ VGMA, VD, 589/133/239 (17 Kasım 1882/6 Muharrem 1300).

Karaşar Mahallesindeki mescitte hatiplik görevini yapan efendiye verilmek üzere vakfettiği 1.000 kuruşu kâra verilmesini istemiş, elde edilen gelirin tamamını mescitteki görevliye verilmesini şart koşmuştur⁷⁰.

Trabzon ve çevresinde kurulan vakıflardan sekizi (%6) bir eğitim kurumu olan medreseler için kurulmuştur. Tonya Nahiyesine tâbi köylerden Ağırköy'den Hasan oğlu Mustafa bin Osman, geliri aynı köyde hayır sahiplerinin daha önce inşa ettikleri fevkânî (yukarı) ve tahtânî (aşağı) 7 hücreli (odalı) ve bir dershanesi olan medresenin müderrisine verilmek üzere vakfettiği, 500 kuruşa muadil 5 adet 100'er kuruşluk Osmanî altını vakfidir. Mustafa vakfettiği 500 kuruşu %15 ile kâra verilmesini ve elde edilen 75 kuruşu medresenin müderrisine verilmesini istemiştir⁷¹.

Bir diğer eğitim kurumu olan sıbyân mektepleridir. Trabzon'da müstakil olarak sıbyân mektepleri için vakıf kurulmamış, bunlar cami veya mescit için kurulan vakıflardan yararlanmışlardır. Bu tür vakıf sayısı 11'dir. Örneğin, Maçka Nahiyesine tâbi Fındık Köyünden Halil Beşe Oğlu Temel bin Osman'ın 4.000 kuruşa muadil 40 adet 100'er kuruşluk Osmanî altını vakfidir. Elde edilen gelirden 200 kuruşu Fındık köyünde yeni inşa edilen caminin hatibine, 400 kuruşu da caminin imam ve muallim-i sıbyân olan efendiye verilmesini istemiştir⁷². Sıbyân mektebine bir diğer örnek ise Maçka Kazasına tâbi Kusera Köyünden Mustafa oğlu Hüseyin bin Memiş bin Mustafa ve Hadice oğlu Perin bin Mustafa ibni Ali ve Nasuh oğlu Mehmed bin Ali ibni İsmail'in vakfettikleri 5.000 kuruşluk vakıftır. Vâkıflar, 5.000 kuruşu %12 ile kâra verilip elde edilen 450 kuruşu, Kusera Köyü caminin beş vakit namaz kıldıran imamına, kalan 150 kuruşu da adı geçen köyde kız çocuklarını (inâs-ı atfâli talim ve tedris eden) okutan muallime verilmesini şart koşmuşlardır⁷³.

Bir diğer dini müessese olan tekke içinde Trabzon'da bir adet para vakfı kurulmuştur. Trabzon'un Eksotha Mahallesi ahalisinden olup, Kavak meydanında Kâdirî tekkesi post-nişini Şeyh Hâfız Mustafa Talip Efendi ibn Osman Bâba, 1.000 kuruşa muadil 10 adet 100 kuruşluk Osmanî altını vakfetmiştir. Şeyh Hâfız Mustafa Talip Efendi vakfettiği paranın kâra verilmesini ve elde edilen gelirin tamamının adı geçen tekke de post-nişin olan şeyh efendiye verilmesini istemiştir⁷⁴.

Çalışmanın konusunu oluşturan 277 adet Trabzon para vakıfları, kuruluş amaçlarına göre üç grupta incelenebilir:

Birinci grup, daha önce inşa edilmiş sosyal ve dinî kurumlara yapılan vakıflardır. Bu vakıflar sosyal ve dinî yapılarda görev yapan görevlilerin ücretlerini ve bu yapıların aydınlatılmasını, bakım ve onarımını karşılamak için

⁷⁰ VGMA, VD, 603/224/368 (18 Mayıs 1910/8 Cemaziyülevvel 1328).

⁷¹ VGMA, VD, 591/75/73 (12 Eylül 1888/6 Muharrem 1306).

⁷² VGMA, VD, 603/173/293 (22 Aralık 1907/17 Zilkade 1325).

⁷³ VGMA, VD, 604/167/233 (6 Temmuz 1913/1 Şaban 1331).

⁷⁴ VGMA, VD, 590/131/119 (8 Nisan 1890/17 Şaban 1307).

kurulmuştur. Trabzon ve çevresinde tespit edilen 277 para vakfının 166'si (%60) bu gruba girmektedir.

İkinci grup, yeni inşa edilen sosyal ve dinî kurumlara yapılan vakıflardır. Bu da kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Birincisi, hayır sahiplerinin kendi yaptırdıkları kurumları yaşatmak için meydana getirdikleri vakıflardır (6 adet). İkincisini ise, bir hayır sahibi veya köy ahalisi tarafından inşa edilen dinî ve sosyal kurumlara, bir başka hayır sahibi tarafından yapılan vakıflar oluşturur (94 adet). Trabzon ve çevresinde tespit edilen 277para vakfının 94'ü (%34) bu gruba girmektedir.

Üçüncü grup ise, daha önce mescit olarak yapılmış, fakat bölge halkının ihtiyaçlarına cevap veremediğinden, camiye çevrilmiş olan yeni camiler için kurulan vakıflardır. Trabzon ve çevresinde tespit edilen 277 para vakfının 12'si (%4) bu gruba girmektedir.

Trabzon ve çevresinde kurulan 277 para vakfının sadece biri sosyal ve dini kurumun aydınlatılması⁷⁵ için kurulurken, 276'sı bu kurumların görevlilerinin maaşları ve tamirine verilmesini istemiştir. Bu vakıflardan 85'i sadece cami ve mescitlerde görevli imama, 62'si hatibe, 53'ü imam ve hatibe, sekizi müderrise, yedisi kayyuma, altısı müezzine, 12'si imam-hatip ve tamirine, 13'ü imam ve müteveliye, 11'i imam-hatip ve muallim-i sıbyana, beşi hatip ve muallim-i sıbyana, beşi müezzin-kayyuma, ikisi imam ve muallim-i sıbyana, biri imama, kayyum, müteveli ve tamirine, biri imam ve post-nişine ve biri de tekke şeyhine verilmesi için kurulmuştur.

Sonuç

Trabzon'da 1858-1920 yılları arasında 277 para vakfı kurulmuştur. Bu vakıflar cami, mescit gibi dinî, medrese, mektep, kütüphane ve tekke gibi sosyal kurumların faaliyetlerini sürdürmeleri ve onların görevlilerinin maaşlarını karşılamak üzere tesis edilmiştir. Bu vakıflara toplam 656.995kuruş vakfedilmiştir. Genellikle 1.000 kuruş ile 2.000 kuruş vakfedilirken, 1919 yılı sonlarından sonra savaş ve mütarekeden dolayı enflasyonunun çok fazla olması nedeniyle 10.000 kuruşun üzerinde miktarlar vakfedilmiştir.

Bu para vakıfları,272 hayratın idamesini sağlamışlardır. İncelenen dönemde Trabzon'da kurulan para vakıflarının %93'ü daha çok dini hizmet alanında faaliyet göstermişlerdir. Nitekim bu 277 vakıftan 268'i cami ve mescit için kurulmuştur. Cami ve mescitler İslâm'ın ilk devirlerinden itibaren ibadetin yanı sıra hem ilim öğrenilen hem de sosyal ve siyasî işlerin görüşüldüğü yerlerdir. Ayrıca bu kurumlar, örgün eğitim öğretimin sınırlı nispette kaldığı Osmanlı toplumunda kültürel etkileşimin merkezi olarak gelişmişlerdir.

Trabzon'da kurulan para vakıflarının %7'si de eğitim amaçlı kurulmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti'nde bu dönemde eğitim hizmetlerini Maarif Nezareti

⁷⁵ VGMA, VD, 606/250/310.

karşılıkmaktadır. Ancak halk, devletin yetişemediği durumlarda eğitim kurumlarının idamesi için de para vakıfları kurmuşlardır.

Bu vakıflar, kuruldukları bölgede insanların dinî ve sosyal ihtiyaçlarını giderirken aynı zamanda da onların nakit para sorunlarını çözmüştür. Ancak bu paraları kimlerin aldığı ve niçin aldıkları tespit edilememiştir. Yine de bu para vakıfları kuruluş amaçları doğrultusunda, bölgenin ekonomik gelişmesine katkı sağladıkları düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Arşivler

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi [=VGMA], Vakfiye Defterleri (VD)

Defter No:582, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 592, 591, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609 ve 610.

2. Kitap ve Makaleler

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1996.

ATAR, Abdulkadir, “Türkiye’de Para Vakıfları Konusunda Yapılan Çalışmalar ve Bunlar Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, S: 55/2, 2020, ss. 842-866.

BARKAN, Ömer Lütfi, Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli*, İstanbul 1970.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslâmiye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, C: IV, İstanbul 1968.

BOSTAN, Muhammed Kemal “Osmanlıda Vakıfların Yeri ve Önemi”, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, S: 2 (7), 2017, ss. 119-128.

ÇINAR, Hüseyin - KAYA, Miyase Koyuncu, *Vakıflar Kaynakçası*, Ankara 2015.

ÇAĞATAY, Neşet, “Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık”, *Vakıflar Dergisi*, S: IX, Ankara 1971, ss. 39-56.

DEMİRYÜREK, Mehmet, “Kıbrıs Şer’iye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs’ta Kurulan Para Vakıfları (Vakf-ı Nukûd)”, *Turkish Studies*, S: 6/1, 2011, ss. 965-984.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1995.

DÖNDÜREN, Hamdi, *Günümüzde Vakıf Meselesi*, İstanbul 2008.

DUMLU, Emrullah, “XVI. Yüzyıl Osmanlı Uleması Arasında Para Vakıfları Etrafında Cereyan Eden Tartışmalar (Ebussuûd, İbn Kemal - Çivizâde, Birgivi)”, *İlahiyat*, S: 44, 2015, ss. 303-337.

ELDEM, Vedat, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, Ankara 1994.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1995.

IMBER, Colin, *Şeriattan Kanuna Ebussuud ve Osmanlı'da İslâmî Hukuku*, İstanbul 2004.

KARAMAN, Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, C: 1, İstanbul 1999.

KIVRIM, İsmail, "Osmanlı Döneminde Gümüşhane ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları" *History Studies International Journal of History*, S: 2, 2010, ss. 237-250.

KIVRIM, İsmail, "Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)", *Vakıflar Dergisi*, S: 46, Aralık 2016, ss. 97-116.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, *İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, Ankara 2005.

KURT, İsmail, *Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat*, İstanbul 1996.

MANDAVİLLE, Jon E. "Faizli Dindarlık: Osmanlı İmparatorluğunda Para Vakfı Tartışması", (Çev.) Fethi Gedikli, *Türkiye Günlüğü*, S: 51, Yaz 1998, ss. 129-144.

MUALLİM NACİ, *Lügat-ı Nâci*, İstanbul 1987.

OSMANAĞAOĞLU, Cihan, "Osmanlı Devleti'nin Klasik Döneminde, Para Vakıflarının Hukuki Yönü", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S: 1/2, 2010, ss. 277-299.

ÖZCAN, Tahsin, *Osmanlı Para Vakıfları, Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*, Ankara 2003.

ÖZTÜRK, Nazif, *Elmalı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar*, Ankara 1995.

PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C: III, İstanbul 1993.

SARIKÖSE, Barış "Kadınhanı'nda Para Vakıfları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 33, 2013, ss. 118-119.

SARIKÖSE, Selma Turhan "XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları", *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S: 3, 2019, ss. 94-118.

SEMİZ, Yaşar "Osmanlı Devleti'nde Para Vakıfları", *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, C:19, S:1, 2016, s. 89-101.

ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kâmüs-ı Türkî*, İstanbul 1989.

USTA, Sebahattin, "Trabzon'da Para Vakıfları (1550-1650)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 2016; (20), 55-76.

USTA, Sebahattin, *Trabzon'da Vakıflar (1550-1650)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon 2015.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Ankara 2003.

Ekler

Ek 1: Vakfikebir maa Tonya Nahiyesi köylerinden Mangana maa Horaverhana Köyü'nün camiinin imam ve hatibine verilmesi için kurulan para vakfının kurucuları ve vakfettikleri para miktarı VGMA, VD, 587/100/127.

No	Vâkıfın adı	Miktar (Kuruş)	No	Vâkıfın adı	Miktar (Kuruş)
1	Dertli oğlu Mehmed	1.050	16	Dertli oğlu mezbûr	50
2	Batraman oğlu mezbûr	100	17	Dertli oğlu mezbûr	120
3	Komid oğlu mezbûr	50	18	Fırıncı mezbûr Ali	100
4	Komid oğlu mezbûr	50	19	Seydi oğlu mezbûr	150
5	İskender oğlu mezbûr	200	20	Seydi oğlu mezbûr	50
6	İbrahim oğlu mezbûr	50	21	Külah oğlu mezbûr	50
7	Yusuf oğlu mezbûr	100	22	Kanber oğlu mezbûr	50
8	Kovaz oğlu mezbûr	150	23	Kurt oğlu mezbûr	100
9	Zurnacı oğlu mezbûr	25	24	Kürt oğlu mezbûr	50
10	Dertli oğlu mezbûr	50	25	Kula oğlu mezbûr	100
11	Dertli oğlu mezbûr	100	26	Elifci oğlu mezbûr	25
12	Zurnacı oğlu mezbûr	25	27	Elakcı oğlu mezbûr	25
13	Dertli oğlu mezbûr	50	28	Abbas oğlu mezbûr	50
14	Dertli oğlu mezbûr Hacı Abdullah	50	29	Külah oğlu mezbûr Yakup	50
15	Dertli oğlu mezbûr	100			
	Toplam	2.200		Toplam	970
				Genel Toplam	3.170

Ek 2: Maçka Nahiyesine tâbi Mulaka-i Zir Köyü'nün camiinin imam ve hatibine verilmesi için kurulan para vakfının kurucuları ve vakfettikleri para miktarı VGMA, VD, 585/73/77.

No	Vâkıfın adı	Miktar	No	Vâkıfın adı	Miktar
1	Mumcu oğlu Ahmed	200	29	Cimcirak oğlu Ömer	30
2	Hasanoğlu İsmail, Ehli Fatıma	5	30	Zurnacı oğlu Mehmed	50
3	Topal Oğlu Temel	70	31	Kavaz oğlu Mehmed	30
4	Topal oğlu Mustafa	150	32	Resul oğlu Mehmed	30
5	Kuyumcu oğlu Temel	30	33	Arat oğlu Temel	50
6	Hacı Memiş oğlu Hacı	70	34	İlmi oğlu Ahmed	30
7	Hacı Memiş oğlu Yusuf	70	35	Hacı Ahmed oğlu Küçük Ali kızı Ulve	50
8	Âşık Oğlu İsmail.	20	36	Kuyumcu oğlu Hasan	50
9	Hasan Oğlu Mehmed	70	37	Kuyumcu oğlu Ali	20

1	Boşnak Oğlu Ali	70	38	Küşreli Dursun	20
1	Boşnak oğlu Osman	50	39	Küşreli Ahmed	20
12	Çılık oğlu Ali	50	40	Molla Ahmed oğlu Mehmed	50
1	Kadı oğlu Ahmed	30	41	Murtaza oğlu Ali	100
1	Çılık oğlu Mehmed Ali	30	42	Murtaza oğlu Mahmud	40
1 5	Eyyub oğlu Mahmud ve Yusuf	30	43	Murtaza oğlu Ahmed	20
1	Resul oğlu Ali	50	44	Halil oğlu Mahmud	100
1	Resul oğlu Mustafa.	50	45	Halil oğlu Osman	20
1	Resul oğlu Ömer	50	46	İncenin oğlu Mehmed	20
1	Cimcirak oğlu Mustafa	70	47	Murtaza oğlu Hasan	30
2	İlmi oğlu Osman	30	48	Hüseyin oğlu İsmail	50
2	İlmi oğlu Ali	30	49	Hüseyin oğlu Emin	20
2	İlmi oğlu İsmail	30	50	Miri oğlu Yusuf	20
2	İlmi oğlu Yusuf	50	51	Miri oğlu Hüseyin	30
2	Hacı Ömer kızı Aişe	50	52	Miri oğlu İsmail	30
2	Eyyüb oğlu Kâmil	20	53	Molla Reis oğlu Ali	70
2	Eyyub oğlu Osman	20	54	Hüseyin oğlu Osman	50
2	İlmi oğlu Temel	50	55	Molla Ahmed oğlu	5
2 8	İlmi oğlu Mehmed'in kerimesi Zeynep	20			
Toplam		1.465	Toplam		1.035
Genel Toplam					2.500

Ek 3: Vakfikebir kazasına tabi Marna köyündeki camide beş vakit namaz kıldırarak imama verilmesi için kurulan para vakfının kurucuları ve vakfettikleri para miktarı VGMA, VD, 596/33/25.

No	Vâkıfın Adı	No	Vâkıfın Adı
1	Fatıma Hâturn ibnet Ali	19	Alevoğlu Mustafa b. Mustafa
2	Fatıma Hâturn ibnet Abdullah	20	Topaloğlu Küçük Hasan b. Ali
3	Fatıma hâturn ibnet Hazoğlu Hasan	21	Zobuoğlu Ali b. Hüseyin
4	Fettah oğlu Abdul-halim Cavuş b.	22	Fettahoğlu Kâmil b. Mehmed
5	Fettah oğlu Abdü'l-kerîm b.	23	Abdullah b. el-mezbûr Kâmil
6	Mustafa oğlu Ali on başı b.	24	Kara Velioğlu Eyyüb b. Mustafa
7	Kara Mustafa oğlu Ahmed b. Ali	25	Topaloğlu Mehmed Emin b. Ali
8	Kara Mustafa oğlu Çoban	26	Topaloğlu Süleyman b. Ali
9	Topaloğlu Hasan b. Ali	27	Topaloğlu Mehmed b. Ali
10	Kara Mustafaoğlu Mehmed Ali b.	28	Topaloğlu Mustafa b. Ali
11	Zobioğlu Mehmed b. Ali	29	Topaloğlu Sürmeli Hasan b.
12	Kara Mustafa oğlu b. İbrahim b.	30	Baledek oğlu Osman b. İsmail
13	Yabalhoğlu Süleyman b. Mehmed	31	Fatma Hâturn ibnet Ahmet

14	Derya oğlu Mustafa b. Ömer	32	Emine Hatun ibnet Hasan
15	Topal Temel b. Abdülfettah	33	Gülfem Hâtun ibnet Mehmed
16	Bostanoğlu Emin b. Mehmed	34	Güllü Hâtun ibnet Mehmed
17	Dervişoğlu Ali b. Hasan	35	Diğer Emine
18	Zobuoğlu Osman b. Eyyüb		
Toplam			2.410 kuruş

Ek 4:YomraNahiyesine tâbi Kalafka Köyü'nün camiinin imam ve hatibine verilmesi için kurulan para vakfının kurucuları ve vakfettikleri para miktarıVGMA, VD, 584-54-52.

No	Para Vakfeden	Miktarı (kuruş)	No	Para Vakfeden	Miktarı (kuruş)
1	Bekâr zâde Mollâ Hasan ibn el-Hâc Ahmed b. Feyzullah	500	31	Alece oğlu Yusuf b. Osman b. Muhammed	60
2	Hatîb zâde es-Seyyid Hâfîz Ahmed Efendi ibn es-Seyyid Hâfîz Hüseyin Efendi ibn es-Seyyid İbrahim Efendi	150	32	İskender oğlu İbrahim b. Ahmed b. Ömer	100
3	Başlı oğlu Ahmed Reis ibn İnce Muhammed b. Ömer	70	33	İskender oğlu Mahmud b. Arif b. Emin	50
4	Çavuş oğlu Hasan Çavuş ibn Muhammed b. Mustafa	35	34	Çavuş oğlu Ali b. Mustafa b. Hasan	50
5	Salgı oğulları Tufan ve Ömer ibn Feyzullah b. Ali	40	35	Çavuş oğlu Molla Yusuf b. İbrahim b. Mustafa	50
6	Başlı oğlu Yetim Ahmed b. İsmail b. Ömer	50	36	İskender oğlu Eyyub b. Molla Hüseyin b. İbrahim	100
7	Kınalızâde Muhammed Zaim Ağa ibn Arif b. Muhammed	100	37	İskender oğlu Mehmed Çavuş b. Ömer b. Emin	40
8	Kınalızâde Abdulhamid b. Muhammed Zaim ibn Arif	100	38	Saka oğlu Molla Hasan b. Halil b. Mustafa	40
9	Kınalızâde Emin bir Muhammed Zaim b. Arif	100	39	İskender oğlu Mustafa b. Mollâ Ahmed b. İsmail	100
10	İskender oğlu Abdulhalim b. Hasan b. Emin	150	40	İskender oğlu Osman b. Molla Hüseyin b. İbrahim	10
11	Selim oğlu Keçi Ali b. Hasan b. Muhsin	100	41	Avcı oğlu Ahmed Çavuş ibn İbrahim b. Hüseyin	50
12	Terzi oğlu Hasan b. Ali b. Memiş	83	42	Selim oğlu Küçük Ali b. İsmail b. Mahmud	50
13	Başlı oğlu Ahmed b. Hasan b. Salih	10	43	Selim oğlu İsmail ibn Mahmud b. Memiş	50
14	Başlı oğlu Ali Molla b. Mustafa b. Muhammed	35	44	İskender oğlu Molla Süleyman'ın eşi Ayşe Hâtun ibnet Hasan ibn el-Hâc Bekâr Ahmed	100

15	Selim oğlu Ali b. Muhammed b. Memiş	80	45	İskender oğlu el-Hac Ahmed'in eşi Mahbûbe Hâtun ibnet Ahmed b. Ömer	100
16	Selim oğlu Küçük Ömer b. İsmail b. Mahmud	25	46	İskender oğlu Osman'ın eşi Fatma Hâtun ibnet Mahmud b. Memiş	100
17	Başlı oğlu Ahmed b. Hasan b. Ahmed	100	47	Kınalı zâde Mehmed Zaim'in eşi Ümmügülsüm Hâtun ibnet Emin b. Ahmed	150
18	Başlı oğlu Hasan b. Salih b. Hüseyin	70	48	Başlı oğlu Ali Mollâ'nın eşi Hediye Hâtun ibnet İbrahim b. Hasan	100
19	Kırkbir oğlu Muhammed b. Süleyman b. Süleyman b. Hasan	70	49	Selim oğlu Mahmud'un eşi Esmâ Hâtun ibnet Mehmed b. Ahmed	100
20	Başlı oğlu Hüseyin b. Mustafa b. Muhammed	30	50	Salim oğlu Küçük Ömer'in eşi Fatma Hâtun ibnet Süleyman b. Ali	25
21	Başlı oğlu Muhammed b. Mustafa b. Muhammed	30	51	İskender oğlu Hasan Ağa'nın eşi Fatma Hâtun ibnet Ahmed b. Muhammed	50
22	Başlı oğlu Hurşid b. Muhammed b. Salih	110	52	İskender oğlu Molla Muhammed'in eşi Lâle Hâtun ibnet Osman b. Molla Hüseyin	50
23	İskender oğlu Deli Hasan b. Halil b. Molla Osman	100	53	Avcı oğlu Osman'ın eşi Ümmügülsüm Hâtun ibnet Mustafa b. Hasan	50
24	Terzi oğlu Muhammed b. Ali b. Derviş	100	54	Çavuş oğlu Ali'nin eşi Pembe Hâtun ibnet Osman	50
25	Terzi oğulları Salih ve Yusuf ibn Mustafa b. Ali	80	55	Başlı oğlu Hasan'ın eşi Cemile Hâtun ibnet Osman b. Hasan	60
26	Başlı oğlu Molla Ömer b. Hasan b. Salih	10	56	İskender oğlu Emin Usta'nın eşi Pembe Hâtun ibnet Mustafa b. Hasan	100
27	Uçu oğlu Ahmed b. Mahmud b. Velîyüddin	30	57	İskender oğlu Ömer'in eşi Mahbume Hâtun ibnet Muhammed b. Hasan	50
28	Keçi oğlu İsmail b. Ahmed b. Salih	10	58	Avcı oğlu İbrahim'in eşi Havva Hâtun ibnet Ali b. Hasan	50
29	Sûfi oğlu Abdulhalim b. Ali b. Emin	70	59	Selim oğlu İsmail'in eşi Ümmügülsüm Hâtun ibnet Hasan b. Mustafa	100
30	Selim oğlu Yusuf b. Hüseyin b. Mahmud	50			
Toplam					4.613